

Tomasz M. Dąbek OSB

**„Królestwo Boże – to nie sprawa tego, co się je i pije,
ale to sprawiedliwość, pokój i radość
w Duchu Świętym” (Rz 14, 17)
Święty Paweł o tym, co najważniejsze
w chrześcijańskim życiu**

Królestwo Boże to zapoczątkowany przez Jezusa stan poddania Bogu ludzkiego serca i przez człowieka – całej rzeczywistości. Urzeczywistnia się ono przez tajemnicze działanie Boże, ale oczekuje współpracy człowieka. Jezus mówi o królestwie, podaje warunki i przeszkody wejścia do niego i wzywa do przygotowania się na jego przyjęcie, ale też mówi, że królestwo Boże jest już w ludzkich sercach: „Zapytany przez faryzeuszów, kiedy przyjdzie królestwo Boże, odpowiedział im: «Królestwo Boże (ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ) nie przyjdzie w sposób dostrzegalny;²¹ i nie powiedzą: ‘Oto tu jest’ albo: ‘Tam’. Oto bowiem królestwo Boże pośród was jest (ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν)»” (Łk 17, 20n)¹. On sam jest w najpełniejszym

¹ Por. F. Gryglewicz, *Ewangelia według św. Łukasza, Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań–Warszawa 1974, s. 276n (PŚNT, III, 3); L.T. Johnson, *The Gospel of Luke*, Collegeville, Minnesota 1991, s. 263, 266n (SPS, 3); J. A. Fitzmyer, *The Gospel according to Luke X–XXIV. Introduction, Translation, and Notes*, New York, London, Toronto, Sydney, Auckland 1985, s. 1157–1163 (AB, 28A); F. Mickiewicz, *Ewangelia według świętego Łukasza, rozdziały 12 – 24. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2012, s. 235–241 (NKB.NT, III,2); L. Sabourin, *The Gospel according to St. Luke. Introduction and Commentary*, Bombay 1984, s. 308n.

znaczeniu tego słowa realizacją Bożego królestwa zarówno przez dokonane dzieło zbawcze, przez które przywrócił harmonię między Bogiem a ludźmi i ludzi między sobą, biorąc na Siebie skutki ludzkiego grzechu i przezwyciężając je, jak też przez swoje postępowanie, również w sytuacjach najbardziej zwyczajnych, kiedy pokazuje wspaniałą harmonię, wewnętrzną jedność, postępowanie całkowicie zgodne z wolą Bożą i zarazem najbardziej pożyteczne dla człowieka.

Pierwsze słowa nauczania Jezusa według św. Marka to: „Czas się wypełnił i bliskie jest królestwo Boże. Nawracajcie się i wierzcie w Ewangelię!” (Mk 1, 15; por. Mt 3, 1; 4, 17; 10, 7; Łk 4, 43; 8, 1; 9, 2. 11)². Idea królestwa Bożego (czy królestwa niebieskiego w Ewangelii św. Mateusza) jest bardzo ważna u synoptyków. Według św. Mateusza Jezus często wprowadza przypowieści zwrotem: „Podobne jest królestwo niebieskie (ὁμοίωθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν) do...” (por. np. Mt 13, 24. 31. 33. 44n. 47; 18, 23; 20, 1; 22, 2; 25, 1). Podobnie jest u św. Marka: „Z czym porównamy królestwo Boże (πῶς ὁμοιώσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ)?” (Mk 4, 30). Rządziej mówi się o nim w Ewangelii św. Jana: 3, 3. 5 (18, 36 – Królestwo Jezusa).

Określenia „królestwo Boże” używa także św. Paweł. Rozważmy najpierw na podstawie kontekstu, co znaczy dla św. Pawła „królestwo Boże”, potem jego cechy, które podkreśla w zdaniu stanowiącym tytuł artykułu.

W naszych rozważaniach uwzględnimy teksty Pawłowe: Listy, których autentyczność Pawłową powszechnie się dziś przyjmuje (1 Tes, Ga, Flp, 1–2 Kor, Rz, Flm), pisma uważane dzisiaj przez wielu za po-Pawłowe (Kol, Ef, pasterskie, Hbr, 2 Tes)³ i cały Corpus Paulinum zawierający pisma powstałe później w kręgu uczniów i myśli Apostoła Narodów. Nie można

² Por. H. Langkammer, *Ewangelia według św. Marka. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań–Warszawa 1977, s. 91–95 (PSNT, III, 2); R. Pesch, *Das Markusevangelium, I. Teil, Kommentar zu Kap. 1, 1 – 8, 26*, Freiburg–Basel–Wien²1977, s. 101–110 (HTKNT, II, 1); C.S. Mann, *Mark. A New Translation with Introduction and Commentary*, Garden City, New York 1986, s. 204–207 (AB, 27); A. Malina, *Ewangelia według św. Marka, rozdziały 1, 1 – 8, 26. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2013, s. 115–120 (NKB. NT, II, 1).

³ Por. J.A. Fitzmyer, *Wprowadzenie do Listów Nowego Testamentu*, w: *Katolicki Komentarz Biblijny*, red. R.E. Brown, J.A. Fitzmyer, R.E. Murphy, Warszawa 2001, s. 1251–1256, zwłaszcza s. 1254. Autor dzieli Listy na Pawłowe, Deutero-Pawłowe (autentyczność wątpliwa – dzieło uczniów) oraz pisane pod pseudonimem (1–2 Tm, Tt).

wykluczyć, że późniejsze redakcje nie zawierają wypowiedzi pochodzących bezpośrednio od św. Pawła. Rozwinięcie myśli Apostoła można także uznać za dzieło jego szkoły, pośredni owoc jego myśli podjętej w twórczy sposób przez następców. W prezentowanych rozważaniach będziemy zwracali uwagę przede wszystkim na treść, pozostawiając specjalistom problemy bezpośredniego autorstwa i datowanie poszczególnych wypowiedzi.

Królestwo Boże według św. Pawła

Apostoł Narodów charakteryzuje królestwo Boże – podobnie jak jego Mistrz – zarówno przez podawanie jego cech, jak też mówiąc, czym ono nie jest albo kto nie może go osiągnąć. Zwykle są to, jak w charakterystycznych dla stylu semickiego wypowiedziach stosujących paralelizm antyetyczny, zestawienia cech negatywnych i pozytywnych. Tak jest w cytowanym w tytule zdaniu oraz w kolejnych sformułowaniach.

Zdanie: „Królestwo Boże (ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ) – to nie sprawa tego, co się je i pije, ale to sprawiedliwość, pokój i radość w Duchu Świętym” (Rz 14, 17) stanowi część pouczenia o wzajemnym szacunku, tolerancji w sprawie spożywania pokarmów ofiarowanych bożkom pogańskim, dostępnych w ogólnej sprzedaży. Szerzej rozważymy jego treść w następnym punkcie, zwracając uwagę na nowość życia chrześcijan, potrzebę porzucenia dotychczasowych przyzwyczajień oraz wymienione cechy nowego życia.

W Pierwszym Liście do Koryntian pisze: „Albowiem nie w słowie, lecz w mocy przejawia się królestwo Boże” (1 Kor 4, 20). Apostoł mówi w związku z zarzutami przeciwników poddających w wątpliwość jego autorytet. Poprzedni werset brzmi: „Otóż właśnie przybędę wkrótce, jeśli taka będzie wola Pana, i będę zważał nie na słowa tych, co się unoszą pychą, ale [zobaczę], co mogą uczynić” (w. 19). Analogiczne pouczenia są w Listach św. Jakuba: „Wprowadzajcie zaś słowo w czyn, a nie bądźcie tylko słuchaczami oszukującymi samych siebie.”²³ Jeżeli bowiem ktoś przysłuchuje się tylko słowu, a nie wypełnia go, podobny jest do człowieka oglądającego w lustrze swe naturalne odbicie” (1, 22n)⁴ oraz w Pierwszym Liście św. Jana:

⁴ Por. J. Kozyra, *List św. Jakuba. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2011, s. 112–114 (NKB.NT, XVI); F. Mussner, *Die Jakobusbriefe*, Freiburg–Basel–Wien³1975, s. 104–107 (HTKNT, XIII, 1); F. Gryglewicz, *Listy Katolickie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1959, s. 72n (PSNT, XI); L.T. Johnson, *The Letter of James. A New*

„Dzieci, nie miłujmy słowem i językiem, ale czynem i prawdą!” (1 J 3, 18)⁵. O przynależności do królestwa Bożego świadczą nie piękne czy robiące wrażenie pełnych mocy słowa, ale postępowanie człowieka zgodne z Bożą nauką i Bożymi wymaganiami.

Pierwszy List do Koryntian zawiera także katalog występków, z których adresaci zostali uwolnieni przez ofiarę Chrystusa i chrzest: „Czyż nie wiecie, że niesprawiedliwi nie posiadą królestwa Bożego? Nie łudźcie się! Ani rozpustnicy, ani bałwochwalczy, ani cudzołożnicy, ani rozwiązli, ani mężczyźni współżyjący ze sobą,¹⁰ ani złodzieje, ani chciwi, ani pijacy, ani oszczercy, ani zdzierycy nie odziedziczą królestwa Bożego.¹¹ A takimi byli niektórzy z was. Lecz zostaliście obmyci, uświęceni i usprawiedliwieni w imię Pana naszego Jezusa Chrystusa i przez Ducha Boga naszego” (1 Kor 6, 9–11). Ludzie niesprawiedliwi, których wady, czyny i postawy Apostoł wylicza, nie osiągną Bożego królestwa. Ale jeśli nawet dawniej się ich dopuszczali i odczuwają pokusy, by do nich wracać, mogą je przewyciężyć dzięki Bożej łasce płynącej z chrztu.

W przedostatnim rozdziale Listu, w związku z nauką o zmartwychwstaniu, św. Paweł pisze: „Zapewniam was, bracia, że ciało i krew nie mogą posiadać królestwa Bożego i że to, co zniszczalne, nie może mieć dziedzictwa w tym, co niezniszczalne” (1 Kor 15, 50). Pozostawanie na poziomie naturalnym nie wystarczy, by osiągnąć Boże królestwo i uczestniczyć w przyszłym, niezniszczalnym szczęściu⁶. Trzeba się otworzyć na Boże światło i moc, jak św. Piotr, po którego wyznaniu pod Cezareą Filipową Pan Jezus

Translation with Introduction and Commentary, New York, London, Toronto, Sydney, Auckland 1995, s. 206–208 (AB, 37A); B. Reicke, *The Epistles of James, Peter and Jude. Introduction, Translation and Notes*, Garden City, New York ²⁹1980, s. 34 (AB, 37); M. Dibelius, *James. A Commentary on the Epistle of James*, rev. H. Greeven, transl. M. A. Williams, Philadelphia ²1981, s. 114n (Hermeneia); R.P. Martin, *James*, Waco, Texas 1988, s. 48–50 (WBC, 48).

⁵ Por. F. Gryglewicz, *Listy Katolickie...*, dz. cyt., s. 399n; R. Schnackeburg, *Die Johannesbriefe*, Freiburg–Basel–Wien ³1965, s. 201 (HTKNT, XIII, 3); R.E. Brown, *The Epistles of John. A New Translation with Introduction and Commentary*, Garden City, New York 1983, s. 451–453 (AB, 30); G. Strecker, *The Johannine Letters. A Commentary on 1, 2 and 3 John*, transl. L.M. Maloney, ed. H. Attridge, Minneapolis 1996, s. 118n (Hermeneia).

⁶ Por. E. Dąbrowski, *Listy do Koryntian. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1965, s. 177, 185, 284n (PŚNT, VII); C.K. Barrett, *A Commentary on the First Epistle to the Corinthians*, London ²1973, s. 118n, 140–143, 379n (Black’s New Testament Commentaries); M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2009, s. 201n, 222–225, 500 (NKB.NT, VII); W.F. Orr, J.A. Walther,

powiedział: „Błogosławiony jesteś, Szymonie, synu Jony. Albowiem nie objawiły ci tego ciało i krew, lecz Ojciec mój, który jest w niebie” (Mt 16, 17)⁷.

W Liście do Galatów o królestwie Bożym jest mowa znów o katalogu występków. Ci, którzy się ich dopuszczają, nie odziedziczą go, choć jako chrześcijanie, przybrane dzieci Boże, mieliby prawo do tego dziedzictwa (por. Ga 4, 4–7), jeśli by godnie postępowali: „Jest zaś rzeczą wiadomą, jakie uczynki rodzą się z ciała: nierząd, nieczystość, wyuzdanie,²⁰ bałwochwalstwo, czary, nienawiść, spory, zawiść, gniewy, pogoń za zaszczytami, niezgoda, rozłamy,²¹ zazdrość, pijaństwo, hulanki i tym podobne. Co do nich zapowiadam wam, jak to już zapowiedziałem: ci, którzy się takich rzeczy dopuszczają, królestwa Bożego nie odziedziczą” (Ga 5, 19–21)⁸.

Również w Liście do Efezjan wyliczani są ludzie dopuszczający się poważnych występków, którzy nie mogą liczyć na udział w królestwie Boga i Chrystusa: „O tym bowiem bądźcie przekonani, że żaden rozpustnik ani nieczysty, ani chciwiec – to jest bałwochwalca – nie ma dziedzictwa w królestwie Chrystusa i Boga” (Ef 5, 5). Ważne jest zestawienie Boga i Jego Syna – Jezusa Chrystusa, do których należy królestwo, oraz określenia prawa do niego jako do dziedzictwa, jak w Ga 5, 21⁹.

I Corinthians. A New Translation, Introduction with a Study of the Life of Paul, Notes, and Commentary, Garden City, New York 1976, s. 179, 199–201, 349–352 (AB, 32).

⁷ Por. J. Homerski, *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań–Warszawa 1979, s. 248 (PŚNT, III, 1); A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Mateusza, rozdziały 14–28. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2008, s. 125n, (NKB.NT, I, 2); J. Gnilka, *Das Matthäusevangelium, 2. Teil, Kommentar zu Kap. 14, 1–28, 20 und Einleitungsfragen*, Freiburg–Basel–Wien 1988, s. 60n (HTKNT, I, 2); L. Sabourin, *The Gospel according to St. Matthew, Volume Two. Commentary 7: 28–28: 20*, Bombay 1983, s. 671n; D.J. Harrington, *The Gospel of Matthew*, Collegeville, Minnesota 1991, s. 247, 250n (SPS, 1).

⁸ Por. E. Szymanek, *List do Galatów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań–Warszawa 1978, s. 111 (PŚNT, VI, 2); F. Mussner, *Der Galaterbrief*, Freiburg–Basel–Wien ³1977, s. 379–384 (HTKNT, IX); F.J. Matera, *Galatians*, Collegeville, Minnesota 1992, s. 226, 200–202, 207–210, (SPS, 9); A. Viard, *Saint Paul, Épitre aux Galates*, Paris 1964, s. 115–117 (Sources Bibliques).

⁹ Por. A. Jankowski, *Listy więzienne świętego Pawła. Do Filipian – Do Kolosan – Do Filemona – Do Efezjan. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1962, s. 469n (PŚNT, VIII); J. Gnilka, *Der Epheserbrief*, Freiburg–Basel–Wien ²1977, s. 248n (HTKNT X, 2); M. Barth, *Ephesians, Ephesians 4–6. Translation and Commentary on Chapters 4–6*, Garden City, New York 1974, s. 563–565, 586, 594 (AB, 34A); R. Mazur, *La retorica della Lettera agli Efesini*, Milano, Jerusalem 2010, s. 277–280.

W Liście do Kolosan jest zachęta do radosnego dziękowania Bogu za zbawcze dzieło Chrystusa, którego następstwa to odpuszczenie grzechów i udział w Jego królestwie: „Z radością¹² dziękujcie Ojcu, który was uzdolnił do uczestnictwa w dziele świętych w światłości.¹³ On to uwolnił nas spod władzy ciemności i przeniósł do królestwa swego umiłowanego Syna,¹⁴ w którym mamy odkupienie – odpuszczenie grzechów” (Kol 1, 11–14; królestwo Syna).

Wśród pozdrowień kończących List Autor stwierdza, że wymienieni współpracownicy razem z nim działają dla królestwa Bożego: „Pozdrawia was Arystarch, mój współwięzień, i Marek, kuzyn Barnaby, co do którego otrzymaliście zlecenia: przyjmijcie go, jeśli do was przybędzie –¹¹ i Jezus, zwany Justusem. Ci, będąc z Żydów, są jedynymi współpracownikami dla [sprawy] królestwa Bożego, którzy stali się dla mnie pociechą” (Kol 4, 10n)¹⁰.

W Pierwszym Liście do Tesaloniczan św. Paweł wzywa adresatów, by postępowali w sposób godny Boga wzywającego ich do swego królestwa i chwały: „Przecież wiecie, żeśmy każdego z was – jak ojciec swe dzieci – prosili, zachęcali i zaklinali,¹² abyście postępowali w sposób godny Boga, który was wzywa do swego królestwa i chwały” (1 Tes 2, 11n)¹¹.

Praca apostolska i cierpliwe znoszenie prześladowań zmierzają do odpowiedniego przygotowania wiernych do udziału w królestwie Bożym: „My sami chlubimy się wami w Kościołach Bożych z powodu waszej cierpliwości i wiary we wszystkich waszych prześladowaniach i uciskach, które znosicie.⁵ Są one zapowiedzią sprawiedliwego sądu Boga; celem jego jest uznanie was za godnych królestwa Bożego, dla którego też cierpicie” (2 Tes 1, 4n)¹².

¹⁰ Por. A. Jankowski, *Listy więzienne świętego Pawła...*, dz. cyt., s. 219–224, 302n; B. Adamczewski, *List do Filemona. List do Kolosan. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2006, s. 177–188, 351–354 (NKB.NT, XII); J. Gnillka, *Der Kolosserbrief*, Freiburg–Basel–Wien 1980, s. 43–51, 237–239 (HTKNT, X,1); M. Barth, H. Blanke, *Colossians. A New Translation with Introduction and Commentary*, transl. A.B. Beck, New York, London, Toronto, Sydney, Auckland 1994, s. 180–193, 478–482 (AB, 34B); P.T. O’Brien, *Colossians, Philemon*, Milton Keynes, England 1987, s. 23–30, 248–251 (WBC, 44).

¹¹ Por. J. Stępień, *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań–Warszawa 1979, s. 146–148 (PŚNT, IX); M. Bednarz, *1 – 2 List do Tesaloniczan. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2007, s. 172–181 (NKB.NT, XIII); E.J. Richard, *First and Second Thessalonians*, Collegeville, Minnesota 1995, s. 85n, 104–107 (SPS, 11).

¹² Por. J. Stępień, *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie...*, dz. cyt., s. 210–213; M. Bednarz, *1 – 2 List do Tesaloniczan...*, dz. cyt., s. 457–467; E.J. Richard, *First and Second Thessalonians...*, dz. cyt., s. 303–305, 314–322.

W Drugim Liście do Tymoteusza adresat jest wzywany do gorliwości w pracy apostołskiej przez pamięć na godność Boga i Chrystusa, przyszedłego sędziego, który przybędzie w chwale, by Jego królestwo ukazało się w pełni: „Zaklinam cię na Boga i Chrystusa Jezusa, który będzie sędził żywych i umarłych, oraz na Jego pojawienie się i na Jego królestwo: ² głos naukę, nastawaj w porę i nie w porę, wykazuj błąd, napominaj, podnoś na duchu z całą cierpliwością w każdym nauczaniu” (2 Tm 4, 1n).

W zakończeniu Autor wyraża nadzieję, że Bóg ustrzeże go do końca i przyjmie do swego królestwa: „Wybawi mnie Pan od wszelkiego złego czynu i ocali mnie, przyjmując do swego królestwa niebieskiego” (2 Tm 4, 18)¹³.

Powyższe zestawienie tekstów pokazuje, że dla św. Pawła – podobnie jak w Ewangeliach – królestwo Boże to nadprzyrodzona rzeczywistość rozpoczynająca się już tu na ziemi. Wiara w zbawcze dzieło Chrystusa, chrzest i wynikający z niego sposób życia ludzi decyduje, czy będą do niego należeli. Ostatecznie przynależność do niego jest łaską Bożą, ale jeśli człowiek stara się żyć zgodnie z Bożymi wymaganiami, może ufać, że Bóg przyjmie go do swego królestwa.

Królestwo Boże – to nie sprawa tego, co się je i pije

W rozważanych wyżej tekstach wymieniono szereg poważnych wykroczeń uniemożliwiających udział w Bożym królestwie. Cytat stanowiący tytuł i motto opracowania jest częścią pouczenia, jak powinni się do siebie odnosić członkowie wspólnot młodego Kościoła wywodzący się z różnych tradycji, narodów i klas społecznych. Konkretny problem powodujący podziały to spożywanie mięsa z ofiar składanych bożkom pogańskim, które było powszechnie dostępne. Co prawda na zebraniu apostołów i przywódców w Jerozolimie zwanym pierwszym soborem wśród czterech wymagań stawianych wiernym nawróconym z pogaństwa był zakaz spożywania

¹³ Por. J. Stępień, *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie...*, dz. cyt., s. 442n, 450n; L. Oberlinner, *Die Pastoralbriefe. Zweiter Timotheusbrief*, Freiburg–Basel–Wien 1995, s. 153–156, 180–182 (HTKNT, XI,2/3); S. Haręzga, *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza. List do Tytusa. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2018, s. 484–486, 489–491, 511–513 (NKB.NT XIV); M. Dibelius, H. Conzelmann, *A Commentary on the Pastoral Epistles*, transl. Ph. Buttolph, A. Yarbro, Philadelphia 1984, s. 120, 124 (Hermeneia).

mięsa złożonego w ofierze (Dz 15, 29)¹⁴, ale co innego jest uczestniczyć w pogańskim obrzędzie, a co innego w czasie normalnego posiłku spożywać mięso, które nabyto podobnie, jak można było nabyć każde inne, bez zamiaru wchodzenia w jedność z tymi, którzy takie ofiary składają, lub z samymi pogańskimi bóstwami.

Dlatego św. Paweł uczy chrześcijan w Rzymie: „Przestańmy więc wyrokować jedni o drugich. A raczej tak osądźcie, by nie dawać bratu sposobności do upadku lub zgorzenia.¹⁴ Wiem i przekonany jestem w Panu Jezusie, że nie ma niczego, co by samo przez się było nieczyste, a jest nieczyste tylko dla tego, kto je uważa za nieczyste.¹⁵ Gdy więc stanowiskiem w sprawie pokarmów zasmucasz swego brata, nie postępujesz zgodnie z miłością. Tym swoim [stanowiskiem w sprawie] pokarmów nie narażaj na zgubę tego, za którego umarł Chrystus.¹⁶ Niech więc posiadane przez was dobro nie stanie się sposobnością do bluźnierstwa!¹⁷ Bo królestwo Boże (ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ) – to nie sprawa tego, co się je i pije, ale to sprawiedliwość, pokój i radość w Duchu Świętym.¹⁸ A kto w taki sposób służy Chrystusowi, ten podoba się Bogu i ma uznanie u ludzi.¹⁹ Starajmy się więc o to, co służy sprawie pokoju i wzajemnemu zbudowaniu.²⁰ Nie burz dzieła Bożego ze względu na pokarmy. Wprawdzie każda rzecz jest czysta, stałaby się jednak złą, jeśliby człowiek, spożywając ją, dawał przez to zgorzenie.²¹ Dobrą jest rzeczą nie jeść mięsa i nie pić wina, i nie czynić niczego, co twego brata razi, «gorszy albo osłabia». ²² A swoje własne przekonanie zachowaj dla siebie przed Bogiem. Szczęśliwy ten, kto w postanowieniach siebie samego nie potępia.²³ Kto bowiem spożywa pokarmy, mając przy tym wątpliwości, ten potępia samego siebie, bo nie postępuje zgodnie z przekonaniem. Wszystko bowiem, co się czyni niezgodnie z przekonaniem, jest grzechem” (Rz 14, 13–23)¹⁵.

¹⁴ Por. E. Dąbrowski, *Dzieje Apostolskie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1961, s. 359n, 521n (PŚNT, V); L.T. Johnson, *The Acts of the Apostles*, Collegeville, Minnesota 1992, s. 277 (SPS, 5); G. Schneider, *Die Apostelgeschichte, II. Teil, Kommentar zu Kap. 9, 1 – 28, 31*, Freiburg–Basel–Wien 1982, s. 187 (HTKNT, V, 2); J. Munck, *The Acts of the Apostles. Introduction, Translation and Notes*, Garden City, New York 1967, s. 143 (AB, 31).

¹⁵ Por. K. Romaniuk, *List do Rzymian. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań–Warszawa 1978, s. 264–269 (PŚNT, VI, 1); H. Schlier, *Der Römerbrief*, Freiburg–Basel–Wien 1977, s. 412–418 (HTKNT, VI); B. Byrne, *Romans*, Collegeville, Minnesota 1996, s. 415–423 (SPS, 6); C.K. Barrett, *A Commentary on the Epistle to the Romans*,

Jeżeli natomiast ktoś ostrzeże przed spożywaniem mięsa pochodzącego z ofiar pogańskich, lepiej się od niego powstrzymać ze względu na słabe sumienie tego, kto ma jeszcze wątpliwości, czy taki posiłek nie jest łączeniem się z pogańskim bóstwem (por. 1 Kor 8, 1–13; 10, 18–11, 1)¹⁶. Trzeba się starać nie urażać nikogo.

Nauka o czystości pokarmów jest zastosowaniem Chrystusowego pouczenia skierowanego do faryzeuszów zwracających przesadną uwagę na czystość rytualną spożywanych pokarmów: „Potem przywołał znowu tłum do siebie i rzekł do niego: «Słuchajcie Mnie, wszyscy, i zrozumcie! ¹⁵ Nic nie wchodzi z zewnątrz w człowieka, co mogłoby uczynić go nieczystym; lecz to, co wychodzi z człowieka, to czyni człowieka nieczystym. ¹⁶ Kto ma uszy do słuchania, niechaj słucha!» ¹⁷ Gdy się oddalił od tłumu i wszedł do domu, uczniowie pytali Go o tę przypowieść. ¹⁸ Odpowiedział im: «I wy tak niepojętni jesteście? Nie rozumiecie, że nic z tego, co z zewnątrz wchodzi w człowieka, nie może uczynić go nieczystym; ¹⁹ bo nie wchodzi do jego serca, lecz do żołądka, i zostaje wydalone na zewnątrz». Tak uznał wszystkie potrawy za czyste. ²⁰ I mówił dalej: «Co wychodzi z człowieka, to czyni go nieczystym. ²¹ Z wnętrza bowiem, z serca ludzkiego pochodzą złe myśli, nierząd, kradzieże, zabójstwa, ²² cudzołóstwa, chciwość, przewrotność, podstęp, wyuzdanie, zazdrość, obelgi, pycha, głupota. ²³ Całe to zło z wnętrza pochodzi i czyni człowieka nieczystym»” (Mk 7, 14–23; por. Mt 15, 10–20)¹⁷.

London 1971, s. 262–267 (Black’s New Testament Commentaries); J.A. Fitzmyer, *Romans. A New Translation with Introduction and Commentary*, New York, London, Toronto, Sydney, Auckland 1993, s. 695–701 (AB, 33); R. Baulès, *L’Évangile puissance de Dieu. Commentaire de l’épître aux Romains*, Paris 1968, s. 283–291 (LD, 53).

¹⁶ Por. M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian...*, dz. cyt., s. 276–287, 330–346; C.K. Barrett, *A Commentary on the First Epistle to the Corinthians...*, dz. cyt., s. 188–197, 235–246; E. Dąbrowski, *Listy do Koryntian...*, dz. cyt., s. 206–210, 226–228; W.F. Orr, J.A. Walther, *I Corinthians...*, dz. cyt., s. 227–235, 250–257; J. Stępień, *Teologia św. Pawła. Człowiek i Kościół w zbawczym planie Boga*, Warszawa 1979, s. 59n.

¹⁷ Por. H. Langkammer, *Ewangelia według św. Marka...*, dz. cyt., s. 193n; R. Pesch, *Das Markusevangelium, 1 Teil...*, dz. cyt., s. 377–384; C.S. Mann, *Mark...*, dz. cyt., s. 315–318; A. Malina, *Ewangelia według świętego Marka, rozdziały 1, 1–8, 26...*, dz. cyt., s. 422–432; J. Homerski, *Ewangelia według św. Mateusza...*, dz. cyt., s. 238–240; A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Mateusza, rozdziały 14–28...*, dz. cyt., s. 75–81; J. Gnilk, *Das Matthäusevangelium, 2. Teil...*, dz. cyt., s. 24–27.

Podobne pouczenie o względnej wartości dawnych religijnych zwyczajów żydowskich i pogańskich jest w Liście do Kolosan:

„Niechaj więc nikt was nie osądza z powodu jedzenia i picia, bądź w sprawie święta czy nowiu, czy szabatu. ¹⁷ Są to tylko cienie spraw przyszłych, a rzeczywistość należy do Chrystusa. ¹⁸ Niechaj was nikt nie pozbawia prawa do nagrody, [sam będąc] zamiłowany w unizaniu siebie i w przesadnym kulcie aniołów, zgłębiając to, co ujrzał. Taki [człowiek], bez powodu nadęty pychą, z powodu zmysłowego swego sposobu myślenia, ¹⁹ nie trzyma się mocno Głowy – [to jest Tego], z którego całe Ciało, zaopatrywane i utrzymywane w całości dzięki wiążącym połączeniom członków, rozrasta się Bożym wzrostem. ²⁰ Jeśli razem z Chrystusem umarliście dla „żywiółów świata”, to dlaczego – jak gdyby żyjąc [jeszcze] w świecie – dajecie sobie narzucać nakazy: ²¹ «Nie bierz ani nie kosztuj, ani nie dotykaj... !» ²² A przecież wszystko to dotyczy rzeczy [przeznaczonych] do zniszczenia przez spożycie – [owe przepisy] *zgodnie z nakazami i naukami ludzkimi*. ²³ Przepisy te mają pozór mądrości dzięki wymyślonemu kultowi, unizaniu siebie i surowości – w odnoszeniu się do ciała, nie dzięki jakimś względom dla zadośćuczynienia ciała. (3)¹ Jeśli więc razem z Chrystusem powstałiście z martwych, szukajcie tego, co w górze, gdzie przebywa Chrystus, *zasiadający po prawicy Boga*. ² Dążcie do tego, co w górze, nie do tego, co na ziemi. ³ Umarliście bowiem i wasze życie jest ukryte z Chrystusem w Bogu. ⁴ Gdy się ukaże Chrystus, nasze Życie, wtedy i wy razem z Nim ukażecie się w chwale” (Kol 2, 16 – 3, 4)¹⁸.

W Pierwszym Liście do Tymoteusza mocna przestroga ostrzega przed błędnowiercami narzucającymi różne ograniczenia, między innymi odnoszące się do pokarmów:

„Duch zaś otwarcie mówi, że w czasach ostatecznych niektórzy odstąpią od wiary, skłaniając się ku duchom zwodniczym i ku naukom demonów. ² [Stanie się to] przez takich, którzy obłudnie kłamią, mając własne sumienie napiętnowane. ³ Zabraniają oni wchodzić w związki małżeńskie, [nakazują] powstrzymywać się od pokarmów, które Bóg stworzył, aby je przyjmowali z dziękczynieniem wierzący i ci, którzy poznali prawdę. ⁴ Bo wszystko, co Bóg stworzył, jest dobre, i niczego, co jest spożywa-

¹⁸ Por. A. Jankowski, *Listy więzienne świętego Pawła...*, dz. cyt., s. 272–280; B. Adamczewski, *List do Filemona. List do Kolosan...*, dz. cyt., s. 275–301; J. Gnilka, *Der Kolosserbrief...*, dz. cyt., s. 144–177; M. Barth, H. Blanke, *Colossians...*, dz. cyt., s. 336–362, 392–398; P.T. O’Brien, *Colossians, Philemon...*, dz. cyt., s. 135–172.

ne z dziękczynieniem, nie należy odrzucać.⁵ Staje się bowiem uświęcone przez słowo Boże i przez modlitwę” (1 Tm 4, 1–5)¹⁹.

Dojrzały chrześcijanin w duchu wolności korzysta ze wszystkiego, czym dysponuje, ale stara się życzliwie odnosić do słabszych braci, by budować pokój, wzajemny szacunek i życzliwość. Dostrzega dobre intencje innych, zgodnie z pouczeniem Apostoła:

„A tego, który jest słaby w wierze, przygarniajcie życzliwie, bez spierania się o poglądy.² Jeden jest zdania, że można jeść wszystko, drugi, słaby, jada tylko jarzyny.³ Ten kto jada [wszystko], niech nie pogardza tym, który nie [wszystko] jada, a ten, który nie je, niech nie potępia tego, który je; bo Bóg go łaskawie przygarnął.⁴ Kim jesteś ty, co się odważasz sądzić cudzego sługę? To, czy on stoi, czy upada, jest rzeczą jego Pana. Ostoi się zresztą, bo jego Pan ma moc utrzymać go na nogach.⁵ Jeden czyni różnicę między poszczególnymi dniami, drugi zaś uważa wszystkie za równe: niech się każdy trzyma swego przekonania.⁶ Kto przestrzega pewnych dni, przestrzega ich dla Pana, a kto jada wszystko – jada dla Pana. Bogu przecież składa dzięki. A kto nie jada wszystkiego – nie jada ze względu na Pana, i on również dzięki składa Bogu.⁷ Nikt zaś z nas nie żyje dla siebie i nikt nie umiera dla siebie:⁸ jeżeli bowiem żyjemy, żyjemy dla Pana; jeżeli zaś umieramy, umieramy dla Pana. I w życiu więc, i w śmierci należymy do Pana.⁹ Po to bowiem Chrystus umarł i powrócił do życia, by zapanować tak nad umarłymi, jak nad żywymi.¹⁰ Dlaczego więc ty potępiasz swego brata? Albo dlaczego gardzisz swoim bratem? Wszyscy przecież staniemy przed trybunałem Boga.¹¹ Napisane jest bowiem:

Na moje życie – mówi Pan – przede Mną zegniesz się wszelkie kolano,

a każdy język wielbić będzie Boga.

¹² Tak więc każdy z nas o sobie samym zda sprawę Bogu” (Rz 14, 1–12)²⁰.

¹⁹ Por. J. Stępień, *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie...*, dz. cyt., s. 350–352; L. Oberlinner, *Die Pastoralbriefe. Erster Timotheusbrief*, Freiburg–Basel–Wien 1994, s. 171–186 (HTKNT, XI, 2/1); M. Dibelius, H. Conzelmann, *A Commentary on the Pastoral Epistles...*, dz. cyt., s. 64–67.

²⁰ Por. K. Romaniuk, *List do Rzymian...*, dz. cyt., s. 259–264; H. Schlier, *Der Römerbrief...*, dz. cyt., s. 402–412; C.K. Barrett, *A Commentary on the Epistle to the Romans...*, dz. cyt.,

Królestwo Boże to więź człowieka z Bogiem, pragnienie, by odpowiednio postępować. Ważna jest wewnętrzna intencja, którą inni powinni właściwie odczytać i uszanować, a nie przeceniać zewnętrzne formy, by nie cofać się na pozycje podobne do zajmowanych przez faryzeuszów zwalczających Chrystusa, bo uzdrawiał w szabat i nie przywiązywał przesadnej wagi do przepisów o czystości rytualnej. Sam Bóg oceni i sprawiedliwie osądzi każdego człowieka – ludzie powinni starać się o coraz lepsze wzajemne zrozumienie i szanować odmiennosc w sprawach mniejszej wagi.

Sprawiedliwość, pokój i radość jako cechy królestwa Bożego

Po określeniu, czym nie jest królestwo Boże, św. Paweł wymienił trzy jego cechy: sprawiedliwość, pokój i radość w Duchu Świętym (*δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ*)” (Rz 14, 17). Rozważmy je na podstawie jego tekstów oraz analogicznych wypowiedzi innych autorów Nowego Testamentu, przygotowanych przez naukę Pierwszego Przymierza.

Nauka św. Pawła o sprawiedliwości i usprawiedliwieniu to komentarz do słów Jezusa z Kazania na górze: „Jeśli wasza sprawiedliwość nie będzie większa niż uczonych w Piśmie i faryzeuszów, nie wejdziecie do królestwa niebieskiego” (Mt 5, 20). Sprawiedliwość Jego uczniów musi być inna, większa niż sprawiedliwość ówczesnych autorytetów religijnych i moralnych w Izraelu. Wypełnianie szczegółowych przepisów, zwłaszcza zwyczajów rozwiniętych w Izraelu po powrocie z niewoli babilońskiej, opartych na zewnętrznej interpretacji Prawa Mojżeszowego, nie jest rzeczywistym wypełnianiem woli Bożej i jedynym możliwym wyrazem wierności wobec Niego.

Apostoł Narodów uczy: „Nie ci bowiem, którzy przysłuchują się czytaniu Prawa, są sprawiedliwi wobec Boga, ale ci, którzy Prawo wypełniają, będą usprawiedliwieni” (Rz 2, 13). Nie wystarczy sama znajomość Prawa, trzeba je wypełniać zgodnie z jego duchem, prawdziwym celem i znaczeniem, które ukazał Chrystus. On przypominał, że szczegółowe postanowienia pokazują, w jaki sposób praktykować najwyższe Prawo miłości²¹.

s. 256–261; B. Byrne, *Romans...*, dz. cyt., s. 403–414; J.A. Fitzmyer, *Romans...*, dz. cyt., s. 686–694; R. Baulès, *L'Évangile puissance de Dieu...*, dz. cyt., s. 283–287.

²¹ Por. K. Romaniuk, *List do Rzymian...*, dz. cyt., s. 103; H. Schlier, *Der Römerbrief...*, dz. cyt., s. 77; C.K. Barrett, *A Commentary on the Epistle to the Romans...*, dz. cyt., s. 49–

Dalej św. Paweł uczy:

„Dzięki czynkom wymaganym przez Prawo żaden człowiek nie może dostąpić usprawiedliwienia w Jego *oczach*. Przez Prawo bowiem jest tylko większa znajomość grzechu.²¹ Ale teraz jawną się stała sprawiedliwość Boża niezależna od Prawa, poświadczona przez Prawo i Proroków.²² Jest to sprawiedliwość Boża [dostępna] dzięki wierze w Jezusa Chrystusa dla wszystkich, którzy wierzą. Bo nie ma tu różnicy:²³ Wszyscy bowiem zgrzeszyli i pozbawieni są chwały Bożej,²⁴ a dostępują usprawiedliwienia darmo, z Jego łaski, przez odkupienie, które jest w Chrystusie Jezusie.²⁵ Jego to ustanowił Bóg narzędziem prześlągania dzięki wierze mocą Jego krwi. Chciał przez to wykazać, że sprawiedliwość Jego względem grzechów popełnionych dawniej – za dni cierpliwości Bożej – wyrażała się²⁶ w odpuszczaniu ich po to, by ujawnić w obecnym czasie Jego sprawiedliwość, i [aby pokazać], że On sam jest sprawiedliwy i usprawiedliwia każdego, który żyje dzięki wierze w Jezusa.²⁷ Gdzież więc podstawa do chlubienia się? Została uchylona. Przez jakie prawo? Czy przez prawo uczynków? Nie, przez prawo wiary.²⁸ Sądzymy bowiem, że człowiek osiąga usprawiedliwienie na podstawie wiary, niezależnie od pełnienia uczynków wymaganych przez Prawo.²⁹ Bo czyż Bóg jest Bogiem jedynie Żydów? Czy nie również i pogan? Na pewno również i pogan.³⁰ Przecież jeden jest tylko Bóg, który usprawiedliwi obrzezanego przez wiarę, a nieobrzezanego – dzięki wierze.³¹ Czy więc przez wiarę obalamy Prawo? Żadną miarą! Tylko Prawo właściwie ustawiamy” (Rz 3, 20–31).

Bóg, jedyny Sprawiedliwy, uznaje za sprawiedliwych ludzi nie na podstawie wypełniania szczegółowych przepisów, lecz dzięki ich wierze w zbawcze dzieło Chrystusa, potwierdzonej całym życiem²².

Sprawiedliwość Boża, czyli Jego dzieło, oraz zasady dobrego postępowania objawiają się przez Ewangelię, Dobrą Nowinę o Jezusie, a także podstawę życia tych, którzy w Niego wierzą: „Bo ja nie wstydę się Ewangelii, jest bowiem ona mocą Bożą ku zbawieniu dla każdego wierzącego,

51; B. Byrne, *Romans...*, dz. cyt., s. 92; J.A. Fitzmyer, *Romans...*, dz. cyt., s. 308n; R. Baulès, *L'Évangile puissance de Dieu...*, dz. cyt., s. 101n.

²² Por. K. Romaniuk, *List do Rzymian...*, dz. cyt., s. 115–122; H. Schlier, *Der Römerbrief...*, dz. cyt., s. 100–118; C.K. Barrett, *A Commentary on the Epistle to the Romans...*, dz. cyt., s. 70–84; B. Byrne, *Romans...*, dz. cyt., s. 120–140; J.A. Fitzmyer, *Romans...*, dz. cyt., s. 337–368; R. Baulès, *L'Évangile puissance de Dieu...*, dz. cyt., s. 113–161.

najpierw dla Żyda, potem dla Greka.¹⁷ W niej bowiem objawia się sprawiedliwość Boża, która od wiary wychodzi i ku wierze prowadzi, jak jest napisane: *a sprawiedliwy żyć będzie dzięki wierze*” (Rz 1, 16n)²³.

Odpowiedzią człowieka na Boży dar usprawiedliwienia ma być zachowywanie pokoju z Bogiem, czyli pełnienie Jego woli:

„Dostąpiwszy więc usprawiedliwienia dzięki wierze, zachowajmy pokój z Bogiem przez Pana naszego, Jezusa Chrystusa;² dzięki Niemu uzyskaliśmy na podstawie wiary dostęp do tej łaski, w której trwamy, i chlubimy się nadzieją chwały Bożej.³ Ale nie tylko [tym], lecz chlubimy się także z ucisków, wiedząc, że ucisk wyrabia wytrwałość,⁴ a wytrwałość – wypróbowaną cnotę, wypróbowana zaś cnota – nadzieję.⁵ A nadzieja zawieść nie może, ponieważ miłość Boża rozlana jest w sercach naszych przez Ducha Świętego, który został nam dany⁶ Chrystus bowiem umarł za nas, jako za grzeszników w oznaczonym czasie, gdyśmy «jeszcze» byli bezsilni.⁷ A [nawet] za człowieka sprawiedliwego podejmuje się ktoś umrzeć tylko z największą trudnością. Chociaż może jeszcze za człowieka życzliwego odważyłby się ktoś ponieść śmierć.⁸ Bóg zaś okazuje nam swoją miłość [właśnie] przez to, że Chrystus umarł za nas, gdyśmy byli jeszcze grzesznikami.⁹ Tym bardziej więc będziemy przez Niego zachowani od karzącego gniewu, gdy teraz przez krew Jego zostaliśmy usprawiedliwieni.¹⁰ Jeżeli bowiem, będąc nieprzyjaciółmi, zostaliśmy pojednani z Bogiem przez śmierć Jego Syna, to tym bardziej, będąc już pojednanymi, dostąpimy zbawienia przez Jego życie.¹¹ I nie tylko to – ale i chlubić się możemy w Bogu przez Pana naszego Jezusa Chrystusa, przez którego teraz uzyskaliśmy pojednanie” (Rz 5, 1–11).

„I nie tak samo ma się rzecz z tym darem, jak ze [skutkiem grzechu spowodowanym przez] jednego grzeszącego. Gdy bowiem jeden tylko grzech przynosi wyrok potępiający, to łaska przynosi usprawiedliwienie ze wszystkich grzechów.¹⁷ Jeżeli bowiem przez przestępstwo jednego śmierć zakrólowała z powodu jego jednego, to o ileż bardziej ci, którzy otrzymują obfitość łaski i daru sprawiedliwości, królować będą w życiu

²³ Por. K. Romaniuk, *List do Rzymian...*, dz. cyt., s. 86–89; H. Schlier, *Der Römerbrief...*, dz. cyt., s. 42–46; C.K. Barrett, *A Commentary on the Epistle to the Romans...*, dz. cyt., s. 27–31; B. Byrne, *Romans...*, dz. cyt., s. 56–61; J.A. Fitzmyer, *Romans...*, dz. cyt., s. 255–265; R. Baulès, *L'Évangile puissance de Dieu...*, dz. cyt., s. 61–75; S. Witkowski, *Rz 1, 16–17 jako główna teza Listu do Rzymian*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 59 (2006), s. 97–104; T. Jelonek, *Teologia biblijna*, Kraków 2011, s. 376–379.

z powodu Jednego – Jezusa Chrystusa.¹⁸ A zatem, jak przestępstwo jednego sprowadziło na wszystkich ludzi wyrok potępiający, tak czyn sprawiedliwy Jednego sprowadza na wszystkich ludzi usprawiedliwienie dające życie.¹⁹ Albowiem jak przez nieposłuszeństwo jednego człowieka wszyscy stali się grzesznikami, tak przez posłuszeństwo Jednego wszyscy staną się sprawiedliwymi. Natomiast Prawo weszło, niestety, po to, by przestępstwo jeszcze bardziej się wzmogło. Gdzie jednak wzmógł się grzech, tam jeszcze obficie rozlała się łaska,²¹ aby jak grzech zaznaczył swoje królowanie śmiercią, tak łaska przejawiała swe królowanie poprzez sprawiedliwość, wiodącą do życia wiecznego przez Jezusa Chrystusa, Pana naszego” (Rz 5, 16–21)²⁴.

Świadomość otrzymanej na mocy śmierci i zmartwychwstania Chrystusa łaski usprawiedliwienia ma prowadzić do zerwania z grzechem i świadomej służby Bogu:

„Nie oddawajcie też członków waszych jako broni nieprawości na służbę grzechowi, ale oddajcie się na służbę Bogu jako ci, którzy ze śmierci przeszli do życia, i członki wasze oddajcie jako broń sprawiedliwości na służbę Bogu.¹⁴ Albowiem grzech nie powinien nad wami panować, skoro nie jesteście poddani Prawu, lecz łasce.¹⁵ Jaki stąd wniosek? Czy mamy dalej grzeszyć, dlatego że nie jesteśmy już poddani Prawu, lecz łasce? Żadną miarą!¹⁶ Czyż nie wiecie, że jeśli wydajecie samych siebie jako niewolników na posłuszeństwo, jesteście niewolnikami tego, komu jesteście posłuszni: bądź [niewolnikami] grzechu, [co wiedzie] do śmierci, bądź posłuszeństwa, [co wiedzie] do sprawiedliwości?¹⁷ Dzięki jednak niech będą Bogu za to, że gdy byliście niewolnikami grzechu, daliście z serca posłuch nakazom tego nauczania, któremu was poddano,¹⁸ a uwolnieni od grzechu oddaliście się w niewolę sprawiedliwości.¹⁹ Ze względu na przyrodzoną waszą słabość posługujecie się porównaniem wziętym z ludzkich stosunków: jak oddawaliście członki wasze na służbę nieczystości i nieprawości, pograżając się w nieprawość, tak teraz wydajcie członki wasze na służbę sprawiedliwości, dla uświęcenia.²⁰ Kiedy bowiem byliście niewolnikami grzechu, byliście wolni od

²⁴ Por. K. Romaniuk, *List do Rzymian...*, dz. cyt., s. 129–136, 140–143; H. Schlier, *Der Römerbrief...*, dz. cyt., s. 135, 139–157, 169–178; K. Romaniuk, *Soteriologia św. Pawła*, Warszawa 1983, s. 103–106, 150–164; C.K. Barrett, *A Commentary on the Epistle to the Romans...*, dz. cyt., s. 99–109, 114–119; B. Byrne, *Romans...*, dz. cyt., s. 146–151, 161n, 164–171, 179–187; J.A. Fitzmyer, *Romans...*, dz. cyt., s. 389n, 394–402, 419–423; R. Baulès, *L'Évangile puissance de Dieu...*, dz. cyt., s. 157–180.

służby sprawiedliwości.²¹ Jakież jednak pożytek mieliście wówczas z tych czynów, których się teraz wstydzicie? Przecież końcem ich jest śmierć.²² Teraz zaś, po wyzwoleniu z grzechu i oddaniu się na służbę Bogu, jako owoc zbieracie uświęcenie. A końcem tego – życie wieczne.²³ Albowiem zapłatą za grzech jest śmierć, a łaska przez Boga dana – to życie wieczne w Chrystusie Jezusie, Panu naszym” (Rz 6, 13–23)²⁵.

Boży pokój (שָׁלוֹם – šālôm) w Starym Testamencie jest darem Boga ściśle związanym z wiernością Przymierza zawartemu między Bogiem a Izraelem (por. Ps 85)²⁶. Jest on również treścią obietnic mesjańskich przekazywanych za pośrednictwem proroków. Pokój pochodzący od Boga przeciwstawiony jest fałszywemu pokojowi, który głosili fałszywi prorocy, uspokajając naród i władców pogrążonych w grzechach (por. 1 Krl 22, 27n; 2 Krn 18, 27n). Mesjasz będzie Księciem Pokoju (Iz 9, 5; por. Za 9, 9n), przyniesie pokój, który się nigdy nie skończy (Iz 9, 6), w przeciwieństwie do doczesnego ziemskiego pokoju, który zwykle jest zamącony groźbą wojny. On sam właśnie będzie pokojem (Mi 5, 4). Cała przyroda podda się wtedy człowiekowi, dwa oddzielone królestwa izraelskie i wszystkie narody dojdą do porozumienia i będą żyły w pokoju (por. Iz 2, 2–4n; 11, 1n; 32, 15–20; 65, 25).

Nadzieje świętych Pierwszego Przymierza urzeczywistniają się w Jezusie Chrystusie, który przez swoje ostateczne zwycięstwo nad grzechem umożliwił przyjście Bożego pokoju:

„On bowiem jest naszym pokojem. On, który obie części [ludzkości] uczynił jednością, bo zburzył rozdzielający je mur – wrogość. W swym ciele¹⁵ pozbawił On mocy Prawo przykazań, wyrażone w zarządzeniach, aby z dwóch [rodzajów ludzi] stworzyć w sobie jednego nowego człowieka, wprowadzając pokój,¹⁶ i [w ten sposób] jednych, jak i drugich znów połączyć z Bogiem, w jednym Ciele przez krzyż, w sobie zadawszy śmierć

²⁵ Por. K. Romaniuk, *List do Rzymian...*, dz. cyt., s. 149–153; H. Schlier, *Der Römerbrief...*, dz. cyt., s. 202–213; C.K. Barrett, *A Commentary on the Epistle to the Romans...*, dz. cyt., s. 128–134; B. Byrne, *Romans...*, dz. cyt., s. 194n, 198–207; J.A. Fitzmyer, *Romans...*, dz. cyt., s. 444–453; R. Baulès, *L'Évangile puissance de Dieu...*, dz. cyt., s. 181–187; H. Langkammer, *Etyka Nowego Testamentu*, Wrocław 1985, s. 100n.

²⁶ Omawiając pokój i radość, wykorzystałem materiał z mojego opracowania *Związek miłości z Duchem Świętym w Piśmie Świętym Nowego Testamentu*, Kraków 1993, s. 42–50 (Biblia dla Wszystkich).

wrogości.¹⁷ A przyszedłszy, *zwiastował pokój* wam, którzyście *daleko, i pokój tym, którzy są blisko*,¹⁸ bo przez Niego jedni i drudzy w jednym Duchu mamy przystęp do Ojca” (Ef 2, 14–18).

Jest to nawiązanie do Sdz 6, 24, gdzie *šālôm* jest przydomkiem samego Jahwe, oraz do Mi 5, 4 zapowiadającego Mesjasza, a przede wszystkim do Iz 57,19, gdzie pokój jest synonimem zbawienia. Wersety 15. i 16. mówią o pokoju, jaki nowy człowiek, stworzony w sobie przez Chrystusa i żyjący również w Jego wyznawcach, zachowuje z innymi ludźmi – także złączonymi z Chrystusem, od których dawniej oddzielał go mur wrogości. Użyta forma gramatyczna „wprowadzając pokój” (*ποιῶν εἰρήνην* – imiesłów czynny czasu teraźniejszego) wyraża równoczesność tej czynności ze stworzeniem nowego człowieka, przez co podkreśla znaczenie pokoju jako dobra, które ma stałe towarzyszyć życiu Kościoła, które jest ściśle związane z jego nowym stanem, należy do istoty tego stanu. Werset 16. mówi o pokoju z Bogiem, możliwym dzięki Chrystusowi, który znów pojednał obydwa rodzaje ludzi z Bogiem „w jednym Ciele przez krzyż, w sobie zadawszy śmierć wrogości” (2, 16; por. Rz 5, 1). Następnie ten pokój Chrystus zwiastował wszystkim członkom odkupionej ludzkości – i będącym daleko od Boga poganom, i Żydom, którzy, co prawda, byli blisko, ale dopiero przez Chrystusa mogli być w pełni pojednani z Bogiem²⁷.

Podobnie uczy List do Kolosan:

„Zechciał bowiem [Bóg], aby w Nim zamieszkała cała Pełnia 20 i aby przez Niego znów pojednać wszystko ze sobą: przez Niego – i to, co na ziemi, i to, co w niebiosach, wprowadziwszy pokój przez krew Jego krzyża” (Kol 1, 19n)²⁸.

Św. Paweł w pozdrowieniach i zakończeniach swoich listów wymienia zazwyczaj pokój jako dar Boży (por. np. Rz 1, 7; 15, 13. 33; 1 Kor 1, 3; 2 Kor 1, 2; 13, 11; Ga 1, 3; 6, 16; Ef 1, 2; 6, 23; Flp 1, 2; 4, 7. 9; Kol 1, 2;

²⁷ Por. A. Jankowski, *Listy więzienne świętego Pawła...*, dz. cyt., s. 403–410; J. Gnilka, *Der Epheserbrief...*, dz. cyt., s. 138–147; M. Barth, *Ephesians, Ephesians 1–3. Introduction, Translation, and Commentary on Chapters 1–3*, New York 1974, s. 262–268, 291–314 (AB, 34); R. Mazur, *La retorica della Lettera agli Efesini...*, dz. cyt., s. 120–122.

²⁸ Por. A. Jankowski, *Listy więzienne świętego Pawła...*, dz. cyt., s. 233–239; B. Adamczewski, *List do Filemona. List do Kolosan...*, dz. cyt., s. 207–216; J. Gnilka, *Der Kolosserbrief...*, dz. cyt., s. 71–76, 81–87; M. Barth, H. Blanke, *Colossians...*, dz. cyt., s. 210–218; P.T. O’Brien, *Colossians, Philemon...*, dz. cyt., s. 51–57.

1 Tes 5, 23; 2 Tes 1, 2; 3, 16; 1 Tm 1, 2; Tt 1, 4; Flm 3). W Liście do Galatów (5, 22) pokój jest jednym z owoców czy nazw owocu Ducha (obok radości), czyli formą wzajemnej miłości²⁹. Analogiczny katalog cnót jest w Kol 3, 12–17. W nim pokój Chrystusowy ma rządzić sercami wiernych, ponieważ zostali wezwani do tego pokoju w jednym Ciele (por. Kol 3, 15). Określenie „Chrystusowy pokój” oznacza taki stan duszy, jaki może dać tylko Chrystus (por. J 14, 27, gdzie jest on przeciwstawiony pokojowi tego świata).

Boży pokój przewyższa wszelką mądrość ludzkiego rozumienia (por. Flp 4, 7), trwa mimo ucisków (por. Rz 5, 1–5) – podobnie jak radość płynąca ze zjednoczenia z Bogiem, i promieniuje na innych ludzi, z którymi człowiek obdarowany Bożym pokojem się spotyka (por. 1 Kor 7, 15; Rz 12, 8; 2 Tm 2, 22). Na obecnym etapie dziejów zbawienia pokój wewnętrzny pomaga znosić wszystkie przeciwności: zarówno w osobistym życiu, jak i te, które dotyczą wiernych i cały Kościół ze względu na Chrystusa. Przez to wszystko przygotowują się oni do ostatecznego pokoju, który, tak jak na ziemi wiąże się ze zbawieniem i ze stanem ludzi żyjących w łączności z Bogiem, tak w niebie będzie elementem wiecznego szczęścia. Bóg pokoju, który wskrzesił z martwych Jezusa (por. Hbr 13, 20), pokona ostatecznie szatana (por. Rz 16, 20) – przeciwnika Boga i ludzi, wroga pokoju. Chrystus zmartwychwstały, udzielając swoim uczniom pokoju, udziela im też Ducha Świętego i władzy nad grzechem (J 20, 19–23), która jest udzielaniem Jego pokoju tym, którzy odwracają się od zła i chcą iść za Nim. Jeżeli Pan zastanie nas oczekujących Go w pokoju (por. 2 P 3, 14), jeżeli nasze życie było wiernym postępowaniem za tym, czego chce Duch, którego dążność prowadzi do życia i pokoju (por. Rz 8, 6), to wtedy Jego nieustanna obecność w niebie będzie dla wybranych źródłem niczym niezamąconego pokoju.

Dlatego trzeba starać się zachowywać pokój ze wszystkimi (por. Hbr 12, 14)³⁰, w ten sposób budując królestwo Boże na ziemi i przybliżając jego pełnię.

²⁹ Por. E. Szymanek, *List do Galatów...*, dz. cyt., s. 111n; F. Mussner, *Der Galaterbrief...*, dz. cyt., s. 384–387; F.J. Matera, *Galatians...*, dz. cyt., s. 202n, 210n; A. Viard, *Saint Paul, Épitre aux Galates...*, dz. cyt., s. 117n.

³⁰ Por. T.M. Dąbek, „Starajcie się o pokój ze wszystkimi” (Hbr 12, 14), w: *Słowo pojednania. Księga Pamiątkowa z okazji siedemdziesiątych urodzin Księdza Michała Czajkowskiego*, red. J. Warzecha, Warszawa 2004, s. 250–259 (Biblioteka „Więzi”) oraz

Objawienie się Boga człowiekowi, poznanie Jego darów jako Stwórcy i Odkupiciela, staje się dla ludzi źródłem wielkiej radości. Liczne Psalmi to hymny głoszące radość z Bożych dzieł (por. np. Ps 92, 5–7; 95, 1; 96, 11–13; 104, 31. 34). Stary Testament uważa radość, jaką człowiek może przeżyć w swoim życiu, za część daną mu przez Boga (por. Pwt 28, 3–8; Jr 33, 11; Syr 2, 24; 3, 12n. 22; 9, 9; Koh 5, 17–19; 8, 15), zaś odebranie tej radości za karę, która jest następstwem grzechu, niewierności Izraelitów wobec przymierza zawartego z Bogiem (por. Pwt 28, 30–33. 47n; Jr 7, 34; 25, 10n). Szczególną radość czerpią członkowie Ludu Bożego Pierwszego Przymierza z faktu wybrania ich przez Boga na wyłączną własność oraz z tego, że dochowują Bogu wierności. Radość ta wyraża się we wspólnym kulcie, zgodnym z ustanowionymi z polecenia Bożego przez Mojżesza i jego następców przepisami. Kult ziemski ma być obrazem kultu, jaki Bóg odbiera w niebie od aniołów i świętych: Księga Wyjścia wielokrotnie przekazuje polecenie, jakie Mojżesz otrzymał w czasie czterdziestodniowego pobytu na szczycie góry Synaj w związku z organizowaniem kultu: „Budowę przybytku i wykonanie wszelkich jego sprzętów przeprowadzicie dokładnie według wzoru tego, co ci ukażę” (24, 9). „Uważaj zaś pilnie, aby go wykonać według wzoru, jaki zobaczyłeś na górze” (25, 40). Z kolei uczestnictwo w tym kulcie było dla wiernych Izraelitów źródłem wielkiej radości (Pwt 12, 18. 30n; 23, 18n; 2 Krn 30, 21–26; Ne 8, 10; Ps 33, 1; 42, 5; 68, 4n; 100, 2; 118, 24; 133; 149, 2).

Innym źródłem radości było czyste sumienie, świadomość, że jest się wiernym Bożemu Prawu³¹. Ta radość, dostępna dla wszystkich, jest udziałem pokornych, którzy tworzą prawdziwy lud Boży (Ps 149, 9n; Jr 15, 16). Cały Psalm 119 jest hołdem złożonym Bożemu Prawu, które jest skarbem wierzących, jako wyraz woli Bożej i Jego łaskawości dla wybranego ludu (por. np. w. 14. 111. 162), oraz osłoda w największym przygnębieniu (por. w. 143). Ufne zjednoczenie pokornych ludzi z Bogiem, który jest ich jedynym dobrem (por. Ps 16, 2; 73, 25. 28), pozwala im już za życia dostrzegać

niewzględniany tam komentarz ks. Artura Maliny, *List do Hebrajczyków. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2018, s. 525–527 (NKB.NT, XV).

³¹ Por. T.M. Dąbek, *Radość owocem życia zgodnego z Bożym prawem według nauki Starego i Nowego Testamentu*, w: *Lex tua in corde meo. Studia i materiały dedykowane Jego Magnificencji Bp. Tadeuszowi Pieronkowi z okazji 40-lecia pracy naukowej*, red. P. Majer, A. Wójcik, Kraków 2004, s. 59–69 (Studia, IX).

perspektywy radości wiecznej (por. Ps 16, 9–11). Zażyłość ludzi z Mądrością jest przedsmakiem wiecznego szczęścia (por. Mdr 8, 16).

Izrael oczekiwał wypełnienia obietnicy danej Abrahamowi, że w jego potomstwie będą błogosławione wszystkie ludy całej ziemi (por. Rdz 12, 3). Miało się to spełnić przez Potomka Abrahama – Mesjasza, do którego wiodła droga przez różne wydarzenia dziejowe od wyprowadzenia z niewoli egipskiej. Prorocy zapowiadali radość mesjańską, której obfitość będzie tak wielka, że rozweseli się pustynia (Iz 9, 2; 35, 1). Bezpośrednim powodem tej radości będzie nowe Wyjście, które tylko częściowo zrealizowane zostało przez powrót Izraelitów do ojczyzny z niewoli babilońskiej. W całej pełni dokonało się ono dopiero poprzez Nową Paschę – przejście Chrystusa przez śmierć do nowego życia i wyzwolenie nas z niewoli szatana, grzechu i śmierci do nowego życia w Duchu. Radość zbawienia przepowiadał sam Jezus, głosząc Dobrą Nowinę o Królestwie Bożym ludziom maluczkim, pokornym, lekceważonym przez warstwy kierujące życiem Izraela (por. Mt 6, 20 par.). Królestwo Boże jest dla czekających na wypełnienie obietnicy danej Abrahamowi skarbem, za który oddaje się z radością wszystko inne (Mt 13, 44–46), ponieważ przewyższa on wszelkie wartości dostępne w życiu doczesnym.

Jezus sam „rozradował się w Duchu Świętym ([ἐν] τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ)”, uwielbiając Ojca za to, że tajemnice Królestwa Bożego objawił prostaczkom (Łk 10, 21) otwartym na Boże działanie i zdolnym ocenić, jaka to wielka łaska³².

Radość Ducha Świętego jest wreszcie owocem krzyża – uczestnictwa w krzyżu Jezusa Chrystusa, przez który Pan Bóg dokonał zbawienia świata. Niezmałym źródłem radości jest miłość (por. J 15, 9–15) posunięta aż do ofiary z życia za tych, których się miłuje.

Uczniowie powinni się cieszyć z wypełnienia planów Bożych, jeśli rzeczywiście miłują Jezusa (J 14, 28) i rozumieją cel Jego odejścia. A tym celem jest zesłanie Ducha Świętego, który da im uczestnictwo w życiu samego Jezusa (J 14, 16–20). Gdy będą wówczas prosić o cokolwiek w imię

³² Por. F. Gryglewicz, *Ewangelia według św. Łukasza...*, dz. cyt., s. 213n; L.T. Johnson, *The Gospel of Luke...*, dz. cyt., s. 169; J.A. Fitzmyer, *The Gospel according to Luke X–XXIV...*, dz. cyt., s. 866–874; F. Mickiewicz, *Ewangelia według świętego Łukasza rozdziały I – II. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2011, s. 549–551 (NKB.NT, III, 1); L. Sabourin, *The Gospel according to St. Luke...*, dz. cyt., s. 232n.

Jezusa, wszystko otrzymają i wtedy ich smutek zamieni się w radość, która będzie doskonała i nikt im jej nie odbierze (J 14, 13n; 16, 20–24). Choć uczniom zrazu najpierw bardzo trudno było zrozumieć to wszystko, tak bardzo odbiegające od ich dotychczasowego sposobu myślenia, gdy nastąpiło zmartwychwstanie, które udowodniło, że wypełniły się obietnice Pisma, radowali się bardzo w chwili wniebowstąpienia (por. Łk 24, 52n). Przyjście Ducha Świętego sprawia nie tylko, że owa radość udziela się innym (por. Dz 2, 4. 11), lecz także, iż jest ona niczym niezamącona. Trwa nieprzerwanie mimo cierpień znoszonych dla Chrystusa: apostołowie zdają sobie sprawę, że tak jak Chrystus musiał przez cierpienie i krzyż wypełnić swoją misję, tak samo i oni muszą cierpieć, pełniąc posłannictwo zlecone im przez Zbawiciela. Kiedy zostali zatrzymani przez Sanhedryn za głoszenie nauki o Jezusie Chrystusie i potem ubiczowani, „cieszyli się (χαίροντες), że stali się godni cierpieć dla imienia (Jezusa)” (Dz 5, 41)³³, którego byli świadkami (por. Dz 4, 12; Łk 24, 46n).

Obydwa summaria w Dz (2, 42–47; 4, 32–37) przedstawiają stan duchowy pierwotnego Kościoła, obdarzonego już obiecany Duchem Świętym. Entuzjazm związany z tym okresem można traktować jako wynik działania Ducha, choć Łukasz w swoim opisie podkreśla raczej jedność wiernych – radość jest niejako podłożem i nieodłącznym składnikiem tego rodzaju życia całkowicie oddanego Chrystusowi i przepelnionego wiarą, miłością i modlitwą. „Przyjmowano posiłek z radością (ἐν ἀγαλλιάσει) i prostotą serca” (por. Dz 2, 46). Użyte w greckim tekście słowo ἀγαλλίασις oznacza również radość; występuje czasem obok χαρά („radość i wesele” – zestawienie to może służyć za przykład paralelizmu należącego do najczęściej stosowanych środków artystycznych w poezji hebrajskiej. W NT oba terminy są obok siebie w Łk 1, 14 – zapowiedź narodzin Jana Chrzciciela; w formie czasownikowej w Mt 5, 12 – rozwinięcie ostatniego błogosławieństwa; oraz w Ap 19, 7 – dziękczynne Alleluja w niebie).

Chrzest święty napełnia wiernych radością, która pochodzi od Ducha Świętego. W Dz kilkakrotnie występuje zdanie: „Uczniów napełniało wesele (ἐπληροῦντο χαρᾶς) i Duch Święty” (13, 52; por. 8, 39; 13, 48; 16, 34).

³³ Por. E. Dąbrowski, *Dzieje Apostolskie...*, dz. cyt., s. 272; L.T. Johnson, *The Acts of the Apostles...*, dz. cyt., s. 101; G. Schneider, *Die Apostelgeschichte, I. Teil, Kommentar zu Kap. 1, 1 – 8, 40*, Freiburg–Basel–Wien 1980, s. 403n (HTKNT, V, 1); J. Munck, *The Acts of the Apostles...*, dz. cyt., s. 49.

Radość jest owocem Ducha (Ga 5, 22) i cechą charakterystyczną Królestwa Bożego, zgodnie z tekstem stranowiącym motto i temat naszych rozważań (Rz 14, 17). Radość jest ściśle związana z działaniem Ducha jako nieodłączny składnik przemian, które wywołuje Jego obecność w świecie i w duszach ludzkich. Św. Paweł wypowiada te słowa, pouczając adresatów swego listu, jak unikać zgorzenia, związanego ze spożywaniem pokarmów ofiarowanych bożkom pogańskim. Sprawa jedzenia jest rzeczą drugorzędną w stosunku do wielkich dóbr, jakie niesie nam Chrystus. Sprawiedliwość, pokój i radość są wymienione jako elementy konstytutywne Królestwa Bożego. Radość nie ma tu charakteru eschatologicznego: nie chodzi tu o wieczną radość, jaka będzie naszym udziałem w niebie, ale – podobnie jak poprzednio wymienione cnoty – ma ona być już teraz w naszych sercach. Sprawiedliwość sprowadza na ziemię pokój, a owocem pokoju jest prawdziwa radość. W społeczności chrześcijan rzymskich, różniących się pochodzeniem narodowo-religijnym i zapatrywaniem, bardzo ważne było uszanowanie drugiego człowieka i jego poglądów – zwłaszcza na sprawy mniejszej wagi. Nonszalancka postawa mocnych była powodem wewnętrznego niepokoju dla słabych i pozbawiała ich radości stanowiącej integralną część prawdziwej pobożności chrześcijańskiej (por. Rz 5, 1n).

Według ks. Kazimierza Romaniuka określenie „w Duchu Świętym (ἐν πνεύματι ἁγίῳ)” należy odnosić przede wszystkim do radości (por. 1 Tes 1, 6; Ga 5, 22; Dz 13, 52)³⁴. Niewykluczone, że przyimek ἐν posiada tu odcień znaczeniowy przyczyny: radość pochodząca od Ducha Świętego, powodowana przez Niego. Bez względu na to, czy przyjmujemy ten pogląd, czy będziemy uważać wszystkie trzy cnoty za ściśle związane z Duchem Świętym, mamy tutaj nowe potwierdzenie faktu, że chrześcijańska radość jest wynikiem działania Ducha Świętego i współpracy człowieka z łaską.

Radość chrześcijańska nie jest chwilowym entuzjazmem wywołanym przez Słowo Boże i znikającym pod wpływem trudności (por. Mk 4, 16), ale duchową radością przenikającą całe życie wiernych, którzy nawet w cierpieniach świadczą przykładem (por. 1 Tes 1, 6n), ponieważ wierzą, że dzielą cierpienia z Chrystusem Odkupicielem. Wiedzą, że chcąc żyć pełnią radości wtedy, gdy Chrystus przyjdzie powtórnie w swojej chwale, trzeba się teraz radować w miarę uczestniczenia w Jego cierpieniach

³⁴ K. Romaniuk, *List do Rzymian...*, dz. cyt., s. 266n.

(por. 1 P 4, 13)³⁵. Sam Apostoł pisze do Kolosan: „Teraz raduję (χαίρω) się w cierpieniach za was i ze swej strony dopełniam niedostatki udreń Chrystusa w moim ciele dla dobra Jego Ciała, którym jest Kościół” (Kol 1, 24)³⁶. Słudzy Chrystusa, mimo że cierpią ciągle ucisk, są „zawsze weseli (αἰεὶ δὲ χαίροντες)” (por. 2 Kor 6, 10; 7, 4; Kol 1, 24). W Flp 2, 17n św. Paweł zachęca wiernych do udziału w tej radości, którą przeżywałby w stopniu najwyższym, gdyby mógł przelać krew, dając świadectwo wierze³⁷.

Św. Piotr zachęca wszystkich wiernych do błogosławienia Pana z radością (ἀγαλλιᾶσθε – w. 6), ponieważ jego wiara, doświadczona cierpieniem, lecz ufająca w osiągnięcie zbawienia, powoduje radość niewysłowioną, niewypowiedzianą – przedsmak przyszłej chwały (1 P 1, 3–9)³⁸. Tu warto zwrócić uwagę na eschatologiczne ukierunkowanie chrześcijańskiej radości, choć wyżej powiedzieliśmy, że w Rz 14, 17 jest ona przeżywana już teraz. To, co mamy teraz dzięki zwycięstwu Chrystusa nad śmiercią i zesłaniu Ducha Parakleta, jest przedsmakiem przyszłej, niczym niezmaconej i wiecznej radości. Obecna radość jest zarówno umotywowana przyszłą radością, która nieskończenie przewyższa to, co obecnie możemy doznać, jak też jest środkiem do osiągnięcia tej przyszłej radości, ponieważ jest integralnym składnikiem chrześcijańskiego życia, które z kolei prowadzi nas do wiecznego szczęścia. Kto tu na ziemi w pełni uczestniczył w cierpieniach

³⁵ Por. E.G. Selwyn, *The First Epistle of St. Peter. The Greek Text with Introduction, Notes and Essays*, London 1946, s. 221n; S. Hałas, *Pierwszy List św. Piotra. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2007, s. 307–309 (NKB.NT XVII); C. Spicq, *Les Épitres de Saint Pierre*, Paris 1966, s. 155 (Sources Bibliques); K.H. Schelkle, *Die Petrusbriefe, Der Judasbrief*, Freiburg–Basel–Wien 1961, s. 123 (HTKNT XIII, 2); F. Gryglewicz, *Listy Katolickie...*, dz. cyt., s. 234; B. Reicke, *The Epistles of James, Peter and Jude...*, dz. cyt., s. 125.

³⁶ Por. A. Jankowski, *Listy więzienne świętego Pawła...*, dz. cyt., s. 243–247; J. Gnilka, *Der Kolosserbrief...*, dz. cyt., s. 94–98; B. Adamczewski, *List do Filemona. List do Kolosan...*, dz. cyt., s. 225–228; M. Barth, H. Blanke, *Colossians...*, dz. cyt., s. 253–257; P.T. O'Brien, *Colossians, Philemon...*, dz. cyt., s. 75–81.

³⁷ Por. A. Jankowski, *Listy więzienne świętego Pawła...*, dz. cyt., s. 128n, 174; J. Gnilka, *Der Philipperbrief*, Freiburg–Basel–Wien 1968, s. 154–156 (HTKNT, X, 3); J. Flis, *List do Filipian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2011, s. 294–302 (NKB.NT, XI); G.F. Hawthorne, *Philippians*, Waco, Texas 1983, s. 104–107 (WBC, 43).

³⁸ Por. E.G. Selwyn, *The First Epistle of St. Peter...*, dz. cyt., s. 121–133; S. Hałas, *Pierwszy List św. Piotra...*, dz. cyt., s. 78–90; C. Spicq, *Les Épitres de Saint Pierre...*, dz. cyt., s. 44–53; K.H. Schelkle, *Die Petrusbriefe, Der Judasbrief...*, dz. cyt., s. 27–38; F. Gryglewicz, *Listy Katolickie...*, dz. cyt., s. 177–183; B. Reicke, *The Epistles of James, Peter and Jude...*, dz. cyt., s. 79–81.

Chrystusa za Jego Ciało, którym jest Kościół, ten już teraz uczestniczy w radości płynącej z chrześcijańskiego powołania i więzi łączącej nas ze Zbawicielem, i to jego życie, złożone z trudu, ale i z radości, doprowadzi go do szczęśliwego kresu w wieczności.

Podsumowanie

Określenie Królestwa Bożego w Rz 4, 17 pokazuje, że Królestwo Boże jako największy skarb udzielony nam dzięki zbawczemu dziełu Chrystusa, które przyjmujemy przez wiarę i chrzest, częściowo już tu na ziemi, do którego pełni zmierzamy, osiąga się nie przez praktykowanie szczegółowych przepisów, w tym wypadku odnoszących się do pokarmów i napojów, ale przez sprawiedliwość, pokój i radość w Duchu Świętym.

Sprawiedliwość w najwyższym stopniu to cecha samego Boga i Jego Wcielonego Syna Jezusa Chrystusa. On nas usprawiedliwia, czyni sprawiedliwymi, uwalnia z ciężącego na nas grzechu – przez swoją mękę, śmierć i zmartwychwstanie, w które włącza nas przez chrzest i oczekuje, byśmy pokonywali własną słabość, korzystając z Jego łaski, z pomocy udzielonego nam Ducha Świętego, w którym możemy pełnić czyny sprawiedliwości prowadzące nas do Bożego królestwa.

Pokój to wielki dar Boży, również następstwo Chrystusowego odkupienia, owoc Ducha Świętego, który przejawia się przez uszanowanie drugiego człowieka, szukanie tego, co łączy, tworzenie atmosfery wzajemnego zrozumienia, miłości braterskiej i życzliwości dla każdego człowieka.

Taka postawa jest źródłem radości płynącej z poczucia więzi z Bogiem, starania się, by pełnić Jego wolę. Doznaje się jej nawet, znosząc prześladowanie dla wiary. Jest ona zadatkiem ostatecznej radości, która nie będzie miała końca.

Tak ukazane perspektywy powinny zachęcać do gorliwości w życiu wiarą, pełnienia czynów sprawiedliwości i wprowadzania Bożego pokoju, wzajemnego zrozumienia i życzliwości w swoje otoczenie.

Spis treści

Wstęp	5
Ks. Władysław Takuński Kontekst literacki i struktura opisu powołania Abrahama (Rdz 12, 1–3)	7
Danuta Gaida Zachowywanie przykazań odnoszących się do czci Boga odpowiedzią na miłość Boga do Izraela i zawarte przymierze (Wj 20, 1–11)	23
Maciej Pawlik OSB <i>„Jam człowiek, co zaznał boleści” (Lm 3, 1)</i> Próba rekonstrukcji starotestamentalnego modelu antropologii na podstawie Lm 3, 1–33	43
Ks. Marcin Bradtke Jezusowa deklaracja „Ja Jestem” jako świadectwo Jego boskiej godności i równości z Ojcem	53
Ks. Tomasz Bochnak Eucharystia jako uobecnienie Jezusowego daru pokoju w Ewangelii św. Jana	61
Paweł Subik OSPPE Nowe Prawo w Chrystusie	77
Małgorzata Walczak Mądrość św. Pawła – Mądrość Chrystusa	103
S. M. Bernadeta Klata OSB ap Zamysł Boży względem kobiety	117

Kazimierz Bator	
Jezus a kobiety	
Nowatorstwo postawy Jezusa wobec kobiet	143
Ks. Wojciech Dzioboń	
Znaczenie teologiczne tytułu <i>Κύριος Ἰησοῦς</i>	
w Corpus Paulinum	167
Paweł Bielak OSPPE	
Troska św. Pawła o jedność w Kościele w Koryncie	187
Ks. Krzysztof Conder	
Jezus i jedność Kościoła w Apokalipsie św. Jana	227
Ks. Wiesław Alicki	
Paweł w świecie bez granic	
Model duszpasterza na tle różnych sytuacji granicznych	259
Tomasz M. Dąbek OSB	
„Królestwo Boże – to nie sprawa tego, co się je i pije,	
ale to sprawiedliwość, pokój i radość	
w Duchu Świętym” (Rz 14, 17)	
Święty Paweł o tym, co najważniejsze	
w chrześcijańskim życiu	295